

Izvorni znanstveni članek/Article (1.01)

Bogoslovni vestnik/Theological Quarterly 85 (2025) 3, 725—737

Besedilo prejeto/Received:09/2025; sprejeto/Accepted:12/2025

UDK/UDC: 27-528-584

DOI: 10.34291/BV2025/03/Krajnc2

© 2025 Krajnc, CC BY 4.0

Slavko Krajnc

Duhovni in liturgični itinerarij skozi bogoslužni prostor *Spiritual and Liturgical Itinerary through the Liturgical Space*

Povzetek: Cerkevna umetnost ni zgolj estetski dodatek k bogoslužnemu prostoru, temveč je izraz Božje lepote in sredstvo, ki vodi človekov duh k Bogu. Pričujoča razprava s teološkimi, liturgičnimi in duhovnimi razlagami vodi v globlje razumevanje, doživljanje in sodelovanje v skrivnosti svetega prostora in bogoslužja. S freskami, ikonami, vitraji, kipi in arhitekturo postane cerkevna umetnost vidno oznanilo nevidnega, most med človeškim in Božjim ter pot k bolj zavestnemu doživljanju vere in k dejavnejšemu sodelovanju pri bogoslužju.

Ker liturgični prostor ni le čudovita arhitekturna stvaritev, temveč živi kraj, kjer poteka odrešenjsko dogajanje, je bralec razprave povabljen, da ob duhovnih in liturgičnih razlagah vstopa na romarsko pot – skozi bogoslužni prostor in skozi svojo notranjost (dušo) v srečanje z Bogom. S tem razprava vodi bralca ob občudovanju umetnosti v svetišče krščanske vere v izkušnjo notranje preobrazbe v polnejše življenje v veri in občestvo Cerkve.

Prav v tem jubilejnem svetem letu, ki ga zaznamuje geslo „Rómarji upanja“, nas ta razprava vabi, da postanemo romarji ne le v zunanjem svetu, temveč predvsem v svojem srcu. V lepoti cerkvene umetnosti in globini bogoslužnega prostora smo poklicani odkrivati znamenja upanja, ki nas utrjujejo na poti k Bogu in nas povezujejo v živo občestvo Cerkve.¹

Ključne besede: bogoslužje, duhovnost, bogoslužni prostor, romanje, umetnost

Abstract: Church art is not merely an aesthetic addition to the worship space, but rather an expression of God's beauty and a way to lead the human spirit toward God. This paper, with its theological, liturgical, and spiritual explanations, leads to a deeper understanding, experience, and participation in the mystery of sacred space and worship. Through frescoes, icons, stained glass, sculptures, and architecture, church art becomes a visible proclamation of the invisible,

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0262 „Vrednote v judovsko-krščanskih virih in tradiciji ter možnosti dialoga“, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS). Za podporo tej raziskavi niso bili ustvarjeni nobeni novi podatki.

serving as a bridge between the human and the divine, and a path to a more conscious experience of faith and more active participation in worship.

Since the liturgical space is not just a beautiful architectural creation but also a living place where salvation events unfold, the reader of this paper is invited to embark on a pilgrimage through spiritual and liturgical explanations—through the liturgical space and through their inner self (soul) to an encounter with God. In this way, the paper guides the reader, while appreciating the art in the sanctuary of the Christian faith, toward an experience of inner transformation and a fuller life in faith and communion with the Church.

In this holy jubilee year, marked by the motto “Pilgrims of Hope,” this discussion invites us to become pilgrims not only in the external world but most importantly in our hearts. Through the beauty of church art and the depth of the liturgical space, we are called to find signs of hope that bolster us on our journey to God and unite us in the living community of the Church.

Keywords: worship, spirituality, liturgical space, pilgrimage, art

Konstitucija o bogoslužju pravi, da je namen cerkvene umetnosti v tem, da izrazi »neskončno Božjo lepoto /.../ in se človekov duh pobožno dviga k Bogu« (B, 122). Ker »Cerkev ni razglasila nobenega sloga za sebi lastnega« (B, 122), je toliko pomembnejše, da vsako umetniško stvaritev preverjamo v luči »plemenite lepote« (B, 124), ki ni samo nekaj, kar krasi bogoslužje, ampak je tudi »konstitutivna sestavina, kolikor označuje Boga samega in njegovo razodevanje« (Benedikt XVI. 2007, št. 35).

V primerjavi s predkoncilskimi smernicami Cerkev danes svetuje, da naj okras v cerkvi bolj podpira njeno »plemenito preprostost kot pa razkošje« (RMu, 291). Prostor naj bo tako urejen, »da razodeva podobo zbranega občestva, omogoča primerno razporeditev vseh in vsakemu članu pomaga, da lahko pravilno izvršuje svoje opravilo« (RMu, 294). Tako nas želi ta razprava voditi k zavesti, da vstop in ogled cerkve ni vstop v muzej ali pinakoteko, pa tudi ne zgolj v arhitekturno in s podobami okrašeno čudovito zgradbo, temveč v čudovit svet skrivnosti, kjer so vsak kamen, steber, kupola, freska, slika, mozaik, kip, ali prostor molitev, ki me vodijo k Bogu.

1. Duhovno sporočilo cerkvenega prostora

Posebnost cerkvene umetnosti je najprej v tem, da ni namenjena estetiki, temveč je poklon Stvarniku in izraz resnice in da je cerkev prostor, kjer se vse stvarstvo združuje v skupnem češčenju Boga. »Cerkev je ‚hiša Božjega ljudstva‘, ki se v njej zbira, da tako izraža svoj krstni, birmanski in evharistični status.« (NNC, 5) Tako je bogoslužni prostor nenehni evangelij oz. čudovito oznanilo (gr. *euangelion*, *eu* – dobro, *angelion* – oznanilo), da se tu vidno združuje z nevidnim, »zemlja z nebese in človek z Bogom«, kot molimo v velikonočni hvalnici (*Exsultet*) (RM, 144).

Slovenski jezik pozna besedo ‚cerkev‘, ki označuje zgradbo (gr. *kyriakón*) in ‚Cerkev‘ (gr. *ekklesia*), ki označuje verno ljudstvo. Kljub temu da jo v primeru vernega ljudstva, pišemo z veliko začetnico, simbolično nakazuje, da sta obe cerkvi notranje povezani, saj sta obe v službi češčenja Boga. To pomeni, da cerkve niso zgolj zgradbe umetnosti, temveč teološko utemeljeni kraji srečanja med Bogom in človekom, kjer arhitektura postane izraz vere in sredstvo za vstop v skrivnost Boga. Tako je cerkev v teološkem smislu simbol nebeškega Jeruzalema oz. prebivališče Boga med ljudmi, kot nam poroča knjiga Razodetja (21,2-3). Šele s tem teološkim razumevanjem arhitekturni elementi in z njimi vse cerkveno okrasje in oprava dobijo vrednost »plemenite lepote« (B 124), saj so ‚utelešenje‘ vere v Boga, ki je postal človek (Jn 1,14).

Že v Stari zavezi je Bog naročil Mojzesu, naj mu ljudstvo postavi svetišče, »da bo v njem prebival med ljudmi« (2 Mz 25,8).² To velja še toliko bolj za cerkev, kjer je Bog navzoč v sveti evharistiji, kot tudi v obhajanju drugih zakramentov in molitvah. Zato je pomembno, da cerkev ostane kraj, kjer tudi tišina najde svoje domovanje in kjer duša lahko sreča Boga v miru, kot je zapisal sveti Janez od Križa: »*Gospod, ti si tiha glasba, ti si zvoneča samota.*« (Tortelli 2025)

V *Svetem pismu* se pogosto uporablja simbolika zgradbe za predstavitev Cerkve kot skupnosti vernikov: Cerkev kot živa stavba (1 Pt 2,4-5), kot Božji tempelj, v katerem prebiva Božji Duh (1 Kor 3,16-17), in kot tista, ki raste v sveti tempelj v Gospodu (Ef 2,19-22). To pomeni, da cerkev kot stavba odseva tudi resničnost skrivnosti Cerkve, ki je Kristusova nevesta (C, 6–7). Obe cerkvi (stavba in ljudstvo) sta nerazdružljivo povezani. Stavba cerkve s svojo arhitekturo, simboli in posvečenostjo služi kot vidno znamenje nevidne resničnosti. Tako stavba pomaga ljudem razumeti in doživeti globlji pomen skupnosti, ki jo tvorijo verniki, skupnost pa daje stavbi smisel in najlepšo lepoto, saj je cerkev (stavba) najlepša takrat, ko je v njej zbrana vsa Cerkev (skupnost) v češčenju Boga, sicer je cerkev oz. stavba zgolj prazna lupina.

Cerkev kot stavba pa je tudi simbol občestva svetnikov, saj se v njej združujeta tuzemska in nebeška Cerkev, ki skupaj častita Boga. Tako »pri zemeljskem bogoslužju vnaprej okušamo tisto nebeško, ki se obhaja v svetem mestu Jeruzalem, h kateremu romamo in kjer na Božji desnici sedi Kristus, služabnik svetišča in pravega šotor« (B, 8).

Skratka vsaka cerkvena stavba oz. cerkev ustvarja tako fizične kot simbolne pogoje za poglobljeno duhovno srečanje z Gospodom. »Zato naj liturgični prostor /.../ s svojo posebno oblikovanostjo razlaga pa tudi simbolično izraža Božji odredišilni načrt s človekom, tako da naredi vidno napoved odrešenega vesoljstva, ki ni več podvrženo »ničevosti« (Rim 8,19-20), ampak ponovno privedeno k celovitosti in lepoti.« (NNC, 2)

² O prostorskih podobah Mojzesovih obrednih dejanj glej Debevec (2021).

2. Liturgična hierarhija cerkvenega prostora

Psalmist pravi, da je človek »tujec na zemlji« (Ps 119,19). S tem izraža zavest o tem, da je njegovo življenje na Zemlji začasno in da je večni »romar upanja«, »kajti tukaj nimamo trajnega mesta, temveč iščemo prihodnjega« (Heb 13,14). Gre za duhovno romanje, na katerem kristjan postopoma raste v odnosu do Boga in bližnjega.

Vernik vstopi skozi portal ali vrata, ki predstavljajo Kristusa, ki se imenuje »vrata« (Jn 10,9). S tem je opozorjen oz. povabljen na duhovni prehod od greha k mišlosti. Na lep in zgovoren način opiše sporočilo vrat Romano Guardini: »Pusti zunaj, kar ne spada noter, misli, želje, skrbi, radovednost, nečimrnost. Pusti zunaj vse, kar ni posvečeno. Očisti se, v svetišče stopaš!« (2004, 27–28)

Tako se že pri samih cerkvenih vratih začne duhovno potovanje – s trga in tržišča v sveto, v svetišče, od grešnega sveta (vhod) do svetosti (oltar). Na tej poti vernik simbolično uteleša svojo pot k Bogu. Na poti ga spremljajo in duhovno navorjajo arhitektura, cerkveno okrasje in liturgična oprava. Vsak posamezni element ga usmerja proti vzhodu (*ad orientem*). In če cerkve nimajo te ‚materialne‘ orientacije, kot so na primer rimska bazilika sv. Petra v Vatikanu, sv. Janeza v Lateranu, svete Marije Velike itd., so vendarle zmeraj orientirane proti ‚Vzhodu‘, saj je vzhod simbol za »vzhajajoče sonce z višave« (Lk 1,78).

Zanimiva je Bouyerjeva misel, ki jo navaja Ratzinger, da »nikdar in nikjer poprej (se pravi pred 16. stoletjem) ne najdemo namiga, da bi pripisovali kakršenkoli pomen ali najmanjšo pozornost vprašanju, ali duhovnik mašuje z ljudstvom pred seboj ali za seboj. Profesor Cyrille Vogel je dokazal: če so sploh kaj poudarjali, so poudarjali to, naj duhovnik izgovarja evharistično molitev kakor tudi vse druge molitve obrnjen k vzhodu« (Ratzinger 2013, 67), kar potrjuje, da je vzhod res simbol za »vzhajajoče sonce z višave« (Lk 1,78).

Tako tudi vsaka naša pot skozi predverje (atrij ali nárteks, pri nas pogosto zvonica), ladjo, prezbiterij in vse do oltarja odraža določeno teološko dinamiko in vabi človeka v dialog z Bogom. V tej hoji nas arhitekturni elementi in okrasje obsipavajo s sporočili, ki najdejo v Kristusu svojo polnost in dokončno razodetje.

2.1 Predverje (zvonica, atrij ali nárteks)

Atrij ali nárteks (gr. *νάρθηξ* = *skrinjica*, *omarica*) je predverje ali predprostor cerkve, pri nas po večini zvonica, ki je bil nekoč namenjen za pripravo na vstop v svetišče. Tukaj so po navadi uredili reveže, jih umili in primerneje oblekli, se med sabo pozdravili in poskrbeli za katehumene in spokornike, da so ostali zunaj svetišča in hkrati v zavetju pred vremenskimi nepravilnostmi.

2.1.1 Duhovni in liturgični pomen atrija

Ker je bil v predverjih zgodnjekrščanskih bazilik pogosto vodnjak ali velika kamnita posoda, je atrij zaradi umivanja revežev dobil pomen kraja očiščenja. Zato imajo ponekod v Vzhodnih cerkvah v narteksu krstilnik. Tako je voda v atriju spominjala na krst, ki je pogoj za vstop v občestvo vernikov. Nanaša se na Jezusove besede:

»Če se kdo ne rodi iz vode in Duha, ne more priti v Božje kraljestvo.« (Jn 3,5) Ko je Cerkev že bolj ali manj poskrbela za uboge in reveže, ki so jih morali umiti in urediti, je posodo iz atrija preoblikovala in postavila v cerkev in jo namenila za blagoslov vode, s katero se v spomin krsta in s prošnjo za notranje očiščenje pokrižamo in s tem izpovemo vero v Boga, Očeta in Sina ter Svetega Duha.

Da je imel tudi jeruzalemski tempelj atrij ali preddverje, nam spričuje Jezusova prilika o farizeju in cestinarju, v kateri pravi, da je »cestinar stal daleč proč in še oči ni hotel vzdigniti proti nebu, ampak se je tolkel po prsih in govoril: ›Bog, bodi milostljiv meni grešniku!‹« (Lk 18,13)

Prav tako preddverje spominja na Adama in Evo, ki sta bila zaradi greha izgnana iz raja (1 Mz 3,23-24). V tem smislu so morali tisti, ki niso bili krščeni ali so opravljali javno pokoro, ostati zunaj ,raja' oz. zunaj svetišča cerkve. Ker pa je Jezus »prišel klicat grešnike in ne pravičnih« (Mr 2,17), je postal ta prostor kraj usmiljenja in povabilo k spreobrnitvi. Zato najdemo v mnogih atrijih bazilik ,sveta vrata', ki to Jezusovo vabilo nenehno izpričujejo (Krajnc 2024, 15–17).

Prestop skozi cerkvena vrata predstavlja za vernika odhod iz posvetnega sveta in vstop v sveti prostor z željo in prošnjo, da se sreča z Bogom. Tudi velika in okrašena vrata (pogosto z motivi Svetega pisma ali simboli vere) poudarjajo prehod v prostor, ki pripada Bogu. Tako ta prestop vodi vernika k notranji zbranosti, umiritvi in molitveni drži.

2.1.2 Pastoralni in umetnostni vidik atrija

Kot vsak cerkveni prostor mora biti tudi atrij ali preddverje čisto in urejeno, saj je »skrb za preddverje, ki je namenjeno za sprejem vernikov, značilna lastnost krščanskega občestva. Vsakdo, ki pride do cerkvenih vrat, se mora počutiti tam kot cenjen in pričakovan gost. Zato mora biti preddverje dostopno vsakomur, /.../ opremljeno z vsem, kar napravi zadrževanje tam prijetno.« (PC, 35)

Preddverje omogoča, da se verniki zberejo, pozdravijo in pripravijo na bogoslužje. Ob sprejemu je namenjeno tudi za pripravo in potek nekaterih slavij, kot so procesije, sprejemi (staršev, otrok in botrov, prvoobhajancev, birmancev, zaročencev, pokojnika), obred prižiganja luči na velikonočno vigilijo in podobno.

Preddverja so tudi prostor, ki je lahko namenjen raznovrstnim oblikam oglaševanja. Zato naj bo v njem tudi primerna in diskretna mizica za tisk, informacije o cerkvi, zavetniku cerkve in o bogoslužjih. Ker simbolizirajo prehod s trga (tržišča) v sveto (svetišče), je prav, da so umetniško oblikovani z značilnostmi kraja in identitete lokalne skupnosti.

Skratka cerkveno preddverje (atrij ali nárteks) ni samo praktičen prostor, ampak je tudi simboličen in duhovno pomenljiv. Pastoralni vidik ga napolni z življenjem in dejavnostjo, umetnostni pa z globokim pomenom in lepoto, ki nagovarja obiskovalca že pred vstopom v glavni prostor cerkve. Tako lahko vidimo v preddverju cerkve neke vrste most med človekovo vsakdanjostjo in bogoslužnim srečanjem z Bogom.

2.2 Cerkevna ladja – potujoče svetišče živih kamnov

Cerkvena ladja je osrednji del cerkvenega prostora, kjer se zbira Božje ljudstvo, ki je po besedah sv. Pavla »Kristusovo telo« (1 Kor 12,27). Njena usmeritev proti oltarju, ki je središče bogoslužnega prostora, ponazarja potovanje Božjega ljudstva k zveličanju. Ladja cerkve vodi vernike skozi ‚nemirne vode‘ sveta (izzive, trpljenje in preizkušnje) proti večnemu cilju življenja z Bogom. Kakor kapitan vodi ladjo, tako vodi Kristus tudi svojo Cerkev. Podobno, kot se verniki nahajajo v isti ladji cerkve, tako se verniki nahajajo na isti ladji odrešenja in skupaj, združeni z isto vero, upanjem in ljubeznijo, plujejo v pristan večnosti.

2.2.1 Cerkevna ladja v službi bogoslužja in graditve skupnosti

V starejših cerkvah je cerkevna ladja zaradi tlorisa v obliki križa (vzdolžna in prečna/transsept/ ladja) nekoliko ločena od prezbitarija, ki je bil nekoč namenjen skoraj izključno za klerike (nižjega in višjega reda). Ta ločnica med ljudstvom in duhovščino je bila dodatno poudarjena s prezbitarijem, ki je bil dvignjen od cerkvene ladje in ograjen s pregrado (na Vzhodu ikonostas), z obhajilno mizo, ali amboni. Zaradi monumentalne arhitekture, visokih stropov, vitrajev in pogleda v oddaljen oltar je cerkevna ladja ustvarjala občutek svetosti in transcendence ter duhovne vzvišenosti. To je vernike vodilo k doživljanju Božje veličine in navzočnosti.

To delitev ladje in prezbitarija in s tem ločenosti med verniki in duhovnikom je narekovalo že samo bogoslužje, ki je bilo rezervirano za duhovnika kot edinega ‚akterja‘, ki ga je obhajal. Ljudstvo je bilo skoraj popolnoma pasivno. Bogoslužje so spremljali ‚od daleč‘, saj so istočasno molili ali peli svoje molitve ali pesmi ter ga podoživljali kot zakramentalno obhajanje Kristusove kalvarijske daritve na križu brez kakršne koli zunanje povezanosti z bogoslužjem. Tako je sam način obhajanja bogoslužja določal hierarhično ločnico in oddaljenost med ljudstvom in duhovnikom kot posrednikom med verniki in Bogom.

V sodobnejših cerkvah pa je cerkevna ladja umeščena v celotni prostor tako, da poudarja večjo enotnost prostora in s tem bližino med duhovnikom in verniki, kar poveča občutek enosti bogoslužnega zbora. Zato Cerkev določa, da mora biti bogoslužni prostor tako urejen, da omogoča »polno, zavestno in dejavno sodelovanje vseh udeležencev bogoslužja« (B, 14). S tem se je Cerkev vrnila k prvotnemu namenu sakralnega prostora, ki je liturgija. To je tudi srce krščanske skupnosti, saj omogoča, da se verniki ne le povežejo z Bogom, ampak tudi drug z drugim. Skozi obrede, simbole, molitve in skupno izkušnjo vere liturgija pomaga graditi in utrjevati pripadnost Cerkvi, »ki jo Kristus ljubi kot svojo nevesto« (C, 7).

2.2.2 Stebri, stropi in oboki povzdigujejo dušo k Bogu

Gotski oboki ali baročne kupole niso le tehnični dosežek cerkvene zgradbe, ampak so molitev kamna. Ko dvignemo pogled navzgor, ustvarjajo občutek povezanosti z nebesi. Podobno so tudi stropi, naj bodo v preprostih cerkvah, kot tudi v veličastnih katedralah, molitev, ki od človeških omejitev išče in opeva večnost.

Tako verniki s pogledom na bogoslužni prostor postanemo romarji z očmi telesa in duše. Namreč, pogled s telesnimi očmi na bogoslužni prostor postane priložnost za duhovno gledanje oz. gledanje z ‚očmi duše‘. To pomeni, da verniki ne ostanejo le pri zunanjih podobah, ampak se preko njih podajo na pot spoznavanja večnih resničnosti svetišča v nebesih. Tako postane cerkveni prostor za vernika kraj duhovnega romanja k Bogu.

Število stebrov in obokov je lahko različno. V njih ne smemo prepoznavati zgolj gradbene elemente, ampak tudi simbole ljudi, ki so s svojim življenjem ‚nosilci‘ Cerkev. To so apostoli (dvanajst apostolov kot temelj Cerkev [Ef 2,20]), preroki (Stara zaveza) in svetniki (kot ‚živi stebri‘ Cerkev, ki jo podpirajo z zgledom vere in mučeništva). Ko stopimo v cerkev, se počutimo, kot da hodimo med temi veličastnimi pričevalci.

Oboki povezujejo stebre in so simbol nebesnega svoda, ki predstavlja Božjo navzočnost in povezanost tuzemske Cerkev z nebeško. Prav tako oboki kažejo tudi na Kristusa, ki predstavlja most med Bogom in človekom, in na edinost, ki naj vlada v Cerkvi. Ker so daleč od vernikov, simbolizirajo oddaljenost in veličino Boga. Tako verniki preko mogočne arhitekture doživljajo ponižnost pred Božjo veličino in navzočnostjo.

Hodimo med ‚apostoli iz kamna‘ in zremo v ‚nebo iz obokov‘, ki nas nežno spominja, da je Cerkev več kot zgradba – je skupnost, zgrajena na ljudeh, ki stojijo kot stebri vere, in na Bogu, ki vse povezuje in podpira.

2.2.3 Prostor za vernike, pevski zbor in orgle

V primerjavi z Vzhodnimi cerkvami so v Katoliških cerkvah vedno nameščene klopi ali sedeži, ki omogočajo vernikom lažje sodelovanje pri bogoslužju. Sedenje je namreč sproščena drža poslušalca, ki se s tem bolje osredini in preda sporočilu.

»Za vernike in za pevski zbor naj bo prostor tak, da jim olajšuje dejavno sodelovanje.« (RMu, 294) Liturgija združuje vernike okoli istega jedra vere in obredov, kar utrjuje občutek pripadnosti. Pri sveti maši, na primer, vsi verniki sodelujejo v isti molitvi, poslušajo Božjo besedo in prejmejo zakramente, kar krepi občutek enotnosti.

Kakšni naj bodo sedeži? Udobni, leseni ali iz drugih primernih materialov (iz posebne mase in obloženi s kamenčki, kot je to v Thalu blizu Gradca).

Tudi pevski zbor je del občestva vernikov. Njegovo mesto je v prostoru za vernike (ladji) med prezbiterijem in občestvom. V cerkvah, kjer je pevski zbor ‚cantoria‘ (naš kor), ga ohranimo, čeprav po svoji namestitvi ne ustreza normam in ni primeren za službo pevskega zbora (PC, 21).

2.2.4 Krstilnik – simbol začetka novega življenja v Kristusu

Krstilnik je bil po navadi postavljen pri cerkvenem vhodu, da je simboliziral krst kot začetek novega življenja in vstop v Cerkev, skupnost verujočih. Oblika krstilnika je bila okrogla, ali kvadratna, ali osmerokotna: okrogla, kar je simboliziralo večnost,

kvadratna, ki pomeni simbol stvarjenja in zemeljske stvarnosti (štiri strani sveta, štirje evangeliji), ali osmerokotna, ker se nanaša na osmi dan, ki je tudi prvi dan stvarjenja in dan Kristusovega vstajenja.

Krstilnik je prvo svetišče za vsakega kristjana. V njem se izvrši prerojenje iz vode in Svetega Duha. Tako nam krstilnik ali krstna kapela predstavlja kraj novega rojstva in vstop v skrivnost Cerkve. Zato je prav, da vsakič, ko stopimo mimo krstilnika ali se ob kropilniku pokrižamo, obnovimo spomin na prvo srečanje z Božjo milostjo.

Cerkev naroča, naj bo krstilnik ali krstilnica dostojen, viden od občestva in dovolj prostoren. Prav tako naj ne bo v območju prezbiterija (NNC, 11). Okrog krstilnika naj bo vsaj toliko prostora, da so lahko navzoči krščenci, botri, starši in pomočniki (PC, 27). Pri tem je treba upoštevati, da Cerkev svetuje, da je osnovna oblika krst več krščencev, kar pomeni, da naj bo dovolj velik prostor okrog krstilnika. V enoladijski cerkvi s stranskimi kapelami naj bo krstni studenec v eni izmed teh kapel, če pa ni kapel, pa nekje na drugem mestu v cerkvi, kjer bo okrog njega več prostora in kjer bo bolj vidno izpostavljen (PC, 28).

2.2.5 Spovednica – svetišče sprave

Občestvena razsežnost svete spovedi zahteva, da je spovednica umeščena v ladjo cerkve. Naj bo takšna, da bo omogočala dialoško dinamiko med spokornikom in duhovnikom pa tudi diskretnost, ki jo zahteva posamično obhajanje sprave (NNC, 12).

O tem, kje naj bo postavljena spovednica, pravi „Zakonik cerkvenega prava“, da mora biti »vedno na odprtem mestu« (ZCP, 964, §2), kajti s tem, da je vsakomur dobro in nenehno vidna, postane neprestan klic h Gospodovemu usmiljenju. Ker pa je navada, da ob praznikih dušni pastirji pokličejo na pomoč več spovednikov, ki spovedujejo tako pred in med mašo, je prav, da so spovednice primerno razvrščene glede na bogoslužni prostor in glede na dejanske zahteve delitve zakramenta svete pokore. V pastoralnih smernicah Italijanske škofovske konference (PC 32) zasledimo štiri možnosti postavitve spovednic.

2.2.5.1 Spovednica blizu vhoda v cerkev

Ta tradicionalna in tudi danes najpogostejša postavitve spovednice se navezuje na podobo vrat. Vrata spovednice simbolizirajo mejnik, ki nas vodi v „svetišče“ obhajanja zakramenta sprave, v dialog z Bogom. Ta postavitve je tudi nenehno vabilo k vrnitvi k Bogu in znamenje prehoda k novemu življenju, prehod, ki je predpogoj, da se smemo približati k oltarju Najvišjega, ki čaka, da se nam da v duhovno hrano.

2.2.5.2 Spovednica v stranski kapeli ali ob stranski steni cerkvene ladje

Če je bogoslužni prostor prostoren, je primerno, da so spovednice v stranskih kapelah ali vzdolž osrednjega prostora za vernike. Takšna postavitve zgovornejše kaže na povezanost obhajanja svete pokore in obhajanja evharistije, obenem pa govori o tem, da smo vsi potrebni nenehne očiščevanja. Četudi je Cerkev sveta, ima v svoji sredi grešnike, ki smo potrebni nenehne prenavljanja (C, 8).

2.2.5.3 Spovednica v stranski ladji cerkve

Če je spovednica postavljena v stransko ladjo cerkve in je ob tem ustrezno vidna, osvetljena ter prostorsko urejena, takšna ureditev vernikom omogoča lažji dostop, pripravo, diskretnost in občutek varnosti, zaupnosti in nemotnega obhajanja svete spovedi. Skratka takšna postavitev pomaga, da zakrament spovedi ni le dostopen, ampak tudi doživet na spoštljiv, intimen in hkrati občestven način.

2.2.5.4 Kapela sprave (,penitenciarije‘)

Kapela sprave je posebej primerna za cerkve, kjer se zakrament sprave pogosto obhaja. Takšen prostor z ambonom za Božjo besedo, sedežem za voditelja skupne priprave, prostorom za vernike ter spovednicami ustvarja resnično svetišče usmiljenja. V njem se povežejo oznanilo, skupna priprava in osebno srečanje z Božjim odpuščanjem.

2.2.6 Freske, slike, mozaiki, kiparstvo – vabilo k duhovnemu romanju

Cerkev je polna podob, ki govorijo o dogodkih odrešenja. Te podobe (freske, slike, mozaiki, ali kipi), nekoč ‚Sveto pismo ubogih‘ (*Biblia pauperum*) ali ‚Sveto pismo za oči‘, niso zgolj čudovita dekoracija bogoslužnega prostora, temveč čudovito vabilo k duhovnemu romanju po cerkvi in s tem tudi kateheza za vernike. Tako nas na primer podoba Kristusa na križu vabi k premišljevanju njegove daritve, slike, ali freske, ali mozaiki svetnikov pa nas spominjajo, da smo del občestva, ki je sicer po telesu ločeno, po duhu pa združeno v eno Cerkev (B, 8). Tako tudi stene postanejo pričevalci vere.

Kljub občutku veličastnosti, ki jo freske, slike, mozaiki in kiparstvo ustvarjajo v cerkvenem prostoru, je njihova naloga v tem, da vernike opozorijo na svetost bogoslužnega prostora in bogoslužja.

Ikonografska oprema podaljšuje skrivnosti, ki jih obhajamo glede na zgodovino odrešenja in verujoče občestvo. Zato Cerkev svetuje, da naj imajo križ, podoba Device Marije, zavetnik cerkve in druge podobe svetnikov kvalitetni umetniški izraz (NNC, 16), saj imajo pomembno ‚mistagoško‘ vlogo (PC, 36; Gatti 2001, 151). Freske, kiparstvo in vitraži pogosto prikazujejo prizore iz *Svetega pisma* ali svetniška življenja, kar spodbuja k premišljevanju in molitvi. Pri vsem tem pa je treba ponovno vrniti vse spoštovanje in primat liturgiji, tako da razporeditev podob ne bo odvracala pozornosti vernikov od svetega bogoslužja. Zato Cerkev svetuje, da »naj ne bo preveč svetih podob in da isti svetnik nima več kot le eno podobo« (PC, 37). Glede na to, da so cerkve namenjene bogoslužju in so živa bivališča za živo občestvo, jih ne smemo spreminjati v muzej. Zato mora ostati vedno razviden trajen religiozni pomen zgradb in del, s čimer je ohranjena prvotna namembnost cerkva za bogoslužje (PC, 44).

2.3 Prezbitarij – srce Cerkve

Oltarni prostor je kraj, kjer se zemeljsko bogoslužje dotika nebeškega. Gre za prostor, kjer stojita oltar in ambon, kjer se oznanja Božja beseda in kjer mašnik, diakon in drugi strežniki opravljajo svojo službo. Zato Cerkev svetuje, da »naj bo primer-

no ločen od cerkvene ladje s tem, da je nekoliko dvignjen ali pa na poseben način urejen in okrašen. Naj bo tako prostoren, da je svete obrede mogoče primerno opravljati in videti.« (RMu, 295)

2.3.1 Oltar – prestol Najvišjega

Oltar, »ki stalno ponazarja Kristusa, živi kamen« (1 Pet 2,4; Ef 2,20; RMu, 298), je srce prezbiterija in kraj, kjer se obhaja evharistična skrivnost, ki je skrivnost Kristusove daritve in vstajenja. Klemens Richter pa pravi, da je osnova krščanskega oltarja miza in ne daritveni oltar, saj so jo v prvih stoletjih vsakikrat na novo namestili. Šele kasneje, v 4. stoletju, so prišli v rabo kamniti oltarji, v veliki meri za prisodobno Kristusa-skale (1 Kor 10,4), vogelnega kamna (1 Pt 2,7; Ef 2, 20) in živega kamna (1 Pt 2,4) (1993, 116).

Vsekakor je oltar tudi žrtvenik, ki simbolizira Kristusa kot daritveno jagnje in hkrati miza, kjer se verniki hranijo z njegovim telesom in krvjo. Na tak način se razodeva enotnost evharistije kot daritve in gostije. Gre za kraj, kjer se vidno združuje z nevidnim, človeško z Božjim in nebo z nebese. Ko stopamo k oltarju, smo kakor učenci na poti v Emavs, ki so »nepoznanemu sopotniku prisluhnilil, nato pa ga po lomljenju kruha prepoznali kot vstalega Gospoda (Lk 24,13-35). Zato je oltar v Katoliški cerkvi središče vseh pogledov in korakov. Vse je usmerjeno vanj – stropi se dvigajo kot molitev, stene ga obdajajo kot svetišče in verniki se zberejo okrog njega kot Božje ljudstvo.

Postavitev oltarja, ki »naj bo en sam, saj predstavlja enega Kristusa in eno evharistijo Cerkve« (RMu, 303), omogoča vidno, središčno in dejavno udeležbo celotne skupnosti pri obhajanju Kristusove skrivnosti. Zato Cerkev naroča, naj stari oltar (ki ga pri nas imenujemo glavni oltar) »naj ne bo posebej okrašen, da ne bo ljudi odvrčal od pozornosti k novemu oltarju« (RMu, 303).

2.3.2 Ambon – gora, s katere govori Bog

Dostojanstvo Božje besede zahteva, da je v cerkvi poseben prostor, kjer se označja in h kateremu se med besednim bogoslužjem sama od sebe obrača pozornost vernikov. Ta prostor imenujemo ambon, ki mora biti postavljen tako, da posvečene služabnike in bralce verniki lahko »dobro vidijo in slišijo« (RMu, 309).

Ker je besedno bogoslužje neločljivo povezano z evharističnim, mora biti ambon »v skladu s slogom oltarja« (RMu, 309) »dostojanstvena, stabilna in dvignjena tribuna, /.../ ter postavljen v stičišče med prezbiterijem in ladjo cerkve« (PC, 18). Samo tak ambon je lahko podoba gore Sinaj (2 Mz 19,16-19), s katere Bog nagovarja svoje ljudstvo, pa tudi gora Tabor (Mt 17,1-5) ali Galilejski hrib (Mt 5,1-2), kjer Jezus razlaga postavo ljubezni.

2.3.3 Tabernakelj – skrivnost Božje bližine

Tabernakelj je tiho srce cerkve, kraj, kjer Kristus ostaja z nami. Njegovo zlato in svetloba okoli njega nista zgolj za okras – spominjata nas na Mojzesovo skrinjo zaveze, kjer je Bog prebival med Izraelci. Ko tabernakelj sveti v somraku prazne cerkve, nas spomni, da nismo nikoli sami.

Tabernakelj naj bo na takšnem mestu, ki je ločen od osrednje ladje cerkve, na kraju, ki bo zlasti primeren za osebno adoracijo in molitev. Razlog za to je potreba, da nimamo hkrati pred sabo znamenja zakramentalne navzočnosti in evharistične daritve. Zato naj bo en sam, nepremičen, trden in neprozoren ter tako zaprt, da je kar najbolj preprečena nevarnost vloma (NNC, 13).

2.3.4 Sedež za mašnika in strežnike

Mašnikov sedež je liturgični kraj, ki izraža službo tistega (služabnika), ki vodi bogoslužno občestvo in mu predseduje v osebi Kristusa, Voditelja in Pastirja in v osebi Cerkve, njegovega skrivnostnega telesa. V liturgiji mašnik deluje *in persona Christi capitis* – v osebi Kristusa, Glave Cerkve. Ko zasede mašni sedež, ta ni le funkcionalni element bogoslužja, ampak predstavlja Kristusovo vodenje svoje Cerkve.

»Nameščen naj bo tako, da bo dobro viden vsem in v direktnem stiku z občestvom, tako da bo omogočal vodstvo molitve, dialog in animacijo. Sedež za voditelja bogoslužja je en sam in naj nima oblike trona. Naj ne bo postavljen tik pred prejšnji oltar, pa tudi ne pred tistim, ki je v rabi, ampak na lastnem in primernem mestu.« (PC, 19)

V prezbitteriju naj bodo postavljeni tudi sedeži za somašnike in duhovnike, ki so oblečeni v korno obleko in sodelujejo pri bogoslužju, ne da bi somaševali. Ob mašnikovem sedežu naj bo tudi sedež za diakona (RMu, 310), na posebnem mestu pa tudi za ostale strežnike.

3. Svetloba v bogoslužnem prostoru – ,molitev brez besed'

Svetloba je ena najmočnejših govoric liturgičnega prostora – je žarek Božjega veličastva, ki prebuja dušo, razodeva skrivnost vere in povzdiguje doživljanje bogoslužja. V cerkveni arhitekturi svetloba ni zgolj fizikalni pojav, temveč simbol Boga samega, saj sv. Janez pravi: »Bog je luč in v njem ni teme.« (1 Jn 1,5) Svetloba je tudi prvi Božji dar stvarstvu, saj je Bog rekel: »Bodi svetloba! In nastala je svetloba.« (1 Mz 1,3) Zato je lepo osvetljen bogoslužni prostor »slavospev Svetlobi« (Kovač 2025, 18).

Ko vstopimo v cerkev, nas svetloba nevsiljivo vodi od zunanjih stvarnosti k notranji skrivnosti. Tako na primer jutranje sonce, ki prodira skozi cerkvena okna, ne razsvetljuje samo svetišča, ampak tudi srca vernikov, saj prinaša s sabo upanje ,novega dne', Kristusa, ki je rekel: »Jaz sem luč sveta.« (Jn 8, 12)

3.1 Pomen svetlobe v bogoslužnem prostoru v različnih liturgičnih časih

Vsak liturgični čas ima svoja znamenja, preko katerih nam Cerkev razkriva skrivnosti, o katerih naj razmišljamo, se vanje poglobljamo in jih obhajamo. Eno izmed pomembnejših takšnih znamenj je svetloba, ki pomeni ,molitev brez besed'.

V *adventnem času* svetloba predstavlja pričakovanje, upanje in pripravo na prihod Odrešenika. S pomočjo adventnega venca in postopnim prižiganjem adventnih sveč Cerkev vabi vernike k duhovni budnosti in pripravljenosti sprejeti Kristusa v svoje srce. S tem se v vernikih prižiga hrepenenje po Novorojenem, ki je »Luč sveta« (Jn 8,12).

V *božičnem času* nam svetloba v bogoslužnem prostoru naznanja, da je v božični noči prišel Mesija in razsvetlil človeštvo. Osvetljene jaslice in sveče vabijo, da premišljujemo o skrivnosti učlovečenja in se približamo Božji ljubezni.

V *postnem času* je svetloba v cerkvi manj zaznavna, saj simbolizira stanje človeštva brez Božje milosti, potrebo po duhovni prenovi in pripravi na praznovanje Kristusovega vstajenja, ki prinaša luč in upanje.

V *velikonočnem času* svetloba v cerkvi doseže svoj vrhunec, saj simbolizira Kristusovo vstajenje in zmago nad temo greha in smrti. Ta simbolika se izraža skozi različne liturgične elemente in obrede: s slavljenjem luči, blagoslovom ognja in velikonočne sveče, s potapljanjem velikonočne sveče v krstno vodo ter s prižgano svečo ob ambonu ves velikonočni čas.

Vidimo torej, da svetloba nima zgolj postranske vloge v bogoslužju, temveč je dejavni udeleženec bogoslužja, ki ga prežema z globokim duhovnim pomenom.

3.2 Svetloba, ki preko vitrajev prinaša sporočilo evangelija ali svetnika in ustvarja okolje, primerno za molitev

Svetloba, ki prodira skozi vitraže, predstavlja Božjo navzočnost, razsvetljenje in molitev, ki ne potrebuje besed. Barviti žarki svetlobe, ki vstopajo preko vitrajev in se razlivajo po cerkvenem prostoru, ustvarjajo občutek svetosti in milosti. Vitraji prikazujejo prizore iz *Svetega pisma* s poudarkom na Kristusovem odrešilnem delu, dogodke iz življenja svetnikov in cerkvene zgodovine.

Občudovanje vitrajev vzbuja v vernikih vero in pobožnost ter jih usmerja k molitvi in bogoslužju. Zato vitraji niso le umetnost, temveč sredstvo za katehezo in molitev. S svojimi mnogimi barvami razbijajo enakomerno svetlobo v večbarvno harmonijo, kar ponazarja, da Bog razsvetljuje naše življenje na mnogo načinov.

Večina naših cerkva je usmerjenih proti vzhodu, kjer vzhaja sonce, ki simbolizira Kristusa – vzhajajočo luč odrešenja. Ko verniki zjutraj vstopijo v cerkev, jih jutranji sončni žarki osvetlijo, razpoložijo in ogrejejo za Kristusa, ki ga nato v bogoslužju obhajajo.

Podnevi je svetloba tista, ki obvladuje liturgični prostor, ponoči pa plamen večne luči, naj bo še tako majhen, zgovorno šepeta: »*Tukaj sem Zanj, namesto tebe.*«

4. Sklep

S to duhovno in liturgično razlago bogoslužnega prostora smo kot ‚romarji upanja‘ povabljeni, da vstopamo v svetišča ne samo kot v arhitekturni prostor, temveč kot v skrivnostno znamenje Cerkve, ki nas vodi k srečanju z živim Bogom.

Cerkev ni samo funkcionalna zgradba za ‚Cerkev, ki obhaja‘, ampak je tudi *locus theologicus* in *locus liturgicus*, v katerem se obhajajo in posedanjajo skrivnosti vere. Tako je vsa arhitektura in cerkvena oprava kot živa pesem vere, izklesana v kamen, obilita s svetlobo in prežeta z Božjo navzočnostjo, saj je njen glavni in edinstven namen v tem, da ustvarja sveto prostorje za sveto liturgijo, ki povzdiguje duše k Bogu in omogoča prihod Boga k ljudem. Ker pa liturgični prostor ne govori le o tem, v koga ali kaj kristjan veruje, temveč tudi to, kar kristjan doživlja in živi, je pomembno, da je bogoslužni prostor skrbno oblikovan in prilagojen skupnosti, ki obhaja, se obhaja in živi iz bogoslužja.

Kratice

- B** – Drugi vatikanski cerkveni zbor 1980b [O svetem bogoslužju. Konstitucija].
C – Drugi vatikanski cerkveni zbor 1980a [O Cerkvi. Dogmatična konstitucija].
NNC – Italijanska škofovska konferenca: Škofovska liturgična komisija 1999a [Načrtovanje novih cerkva].
PC – Italijanska škofovska konferenca: Škofovska liturgična komisija 1999b [Preureditev cerkva glede na prenovljeno bogoslužje].
RM – Rimski misal 1992.
RMu – Kongregacija za bogoslužje 2002 [Splošna ureditev Rimskega misala].
ZCP – Zakonik cerkvenega prava 1983.

Reference

- Bahovec, Andreja, in Igor Bahovec.** 2025. Duhovno bogata in simbolno močna govorica starih cerkva. *Cerkev danes* 59, št. 2:42–44.
- Benedikt XVI.** 2007. Evarhistija zakrament ljubezni. Ljubljana: Družina
- Debevec, Leon.** 2021. Spatial Images in Biblical Texts. *Bogoslovni vestnik* 81, št. 3:655–668.
- Drugi vatikanski cerkveni zbor.** 1980a. O Cerkvi. Dogmatična konstitucija. V: *Koncilski odloki*. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat v Ljubljani.
- . 1980b. O svetem bogoslužju. Konstitucija. V: *Koncilski odloki*. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat v Ljubljani.
- Frančišek.** 2024. Upanje ne osramoti. Bula o napovedi rednega svetega leta 2025. Družina.
- Gatti, Vincenzo.** Programmi iconografici e architettura liturgica. V: Ephrem Carr, ur. *Architettura e arti per la liturgia*, 143–160. Rim: Studia Anselmiana.
- Guardini, Romano.** 2004. *Sveta znamenja na poti k Bogu: Guardianjev vademekum*. Kobarid: Župnija Kobarid.
- Italijanska škofovska konferenca: Škofovska liturgična komisija.** 1999a. Preureditev cerkva glede na prenovljeno bogoslužje. Pastoralne smernice. Ljubljana: Družina.
- . 1999b. Načrtovanje novih cerkva. Ljubljana: Družina.
- Kongregacija za bogoslužje.** 2002. Splošna ureditev Rimskega misala. Cerkevni dokumenti 94. Ljubljana: Družina.
- Kovač, Edvard.** 2025. Pariška Notre-Dame kot slavospev svetlobi. *Družina*, 19. 1.
- Krajnc, Slavko.** 2024. Sveta vrata, osrednje znamenje svetega leta. *Cerkev danes* 28, št. 3:15–17.
- Ratzinger, Joseph [Benedikt XVI.].** 2013. *Duh liturgije: Uvod*. Maribor: Ognjišče.
- Richter, Klemens.** 1993. *Zakramentalna znamenja*. Ljubljana: Katehetski center.
- Rimski misal.** 1992. Ljubljana: Slovenska škofovska liturgična konferenca.
- Tortelli, Alberto.** 2025. L'Amato è... »musica silenziosa«. Vocazione Francescana, 21. 1. https://www.vocazionefrancescana.org/2025/01/lamato-e-musica-silenziosa.html?utm_source=chatgpt.com (pridobljeno 26. 2. 2025).
- Zakonik cerkvenega prava.** 1983. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat v Ljubljani.